

*П.Т. САБЛУК, доктор економічних наук, професор, академік НААН, радник
Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”
Б.К. СУПІХАНОВ, доктор економічних наук, академік НААН,
радник голови “Укразролізінг”
В.І. ВЛАСОВ, доктор сільськогосподарських наук,
доктор економічних наук, провідний науковий співробітник
Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”*

Тенденції розвитку виробництва м'яса та торгівлі ним у країнах Євросоюзу на початку ХХІ століття

М'ясо і продукти його переробки в усіх народів та в усі часи були, є й завжди будуть необхідною умовою життя людини і свідченням її добробуту. Тому закономірною є турбота всіх без винятку країн світу про забезпеченість м'ясом свого населення в необхідній кількості. При цьому повинні враховуватися як особливості споживання м'яса кожною нацією, а звідси і структура його виробництва. Це, в свою чергу, впливає на види вирощуваного поголів'я, структуру посівних площ, експортно-імпорتنу політику тощо.

Так, високорозвинуті країни Європейського Союзу при загальній чисельності населення близько 500 млн осіб (7,7% від світового) й площі сільськогосподарських угідь 184,9 млн га (3,8% до світових) виробили у 2010 році 44,6 млн т м'яса. Але слід зауважити, що порівняно з 2000 роком питома вага ЄС у світі зменшилася з 18,5 до 15,5%.

Зумовлено це не тільки тим, що виробництво м'яса зросло в інших регіонах нашої планети, а й поліпшенням якості м'ясних ресурсів відповідно до вимог кожної країни, зменшенням поголів'я худоби в Співтоваристві. Якщо у світі (без ЄС) виробництво м'яса з 2000 до 2010 року зросло на 47,7 млн т, або на 25%, то в країнах ЄС – лише на 1,5 млн т, або на 3,5%. Поголів'я великої рогатої худоби відповідно скоротилося на 11,2 млн гол., свиней – на 2,1 млн гол. Зросло тільки поголів'я птиці – на 83,5 млн гол.

Відповідно зменшилося поголів'я забитих тварин великої рогатої худоби на 4,2; свиней – на 6,2; овець – на 1,9 млн голів при зростанні кількості забитої птиці на 44,8 млн голів.

Такі зміни, природно, позначилися не тільки на обсягах, а й на змінах структури виробництва різних видів м'яса (табл. 1).

1. Обсяги та структура виробництва м'яса в ЄС

Вид м'яса	Обсяг, тис. т			Структура, %		
	2000 р.	2010 р.	2010 р. до 2000 р., ±	2000 р.	2010 р.	2010 р. до 2000 р., ±
Яловичина *	8397,6	8140,5	-257,1	19,5	18,2	-1,3
Свинина	21778,7	22821,2	1042,5	50,5	51,1	+0,6
М'ясо птиці	10625,4	11931,4	1306,0	24,6	26,7	+2,1
Баранина	1200,3	899,7	-300,6	2,8	2,0	-0,8
Інше	1126,8	871,5	-255,3	2,6	1,9	-0,7
Разом	43128,8	44664,3	1535,5	100,0	100,0	

* За номенклатурою ФАО – Cattle meet.

Отже, виробництво яловичини зменшилося на 257,1 тис. т, баранини – на 300,6 тис. т при збільшенні виробництва свинини на 1042,5 тис. т та м'яса птиці на 1306 тис. т.

Основу виробництва м'яса в ЄС становить свинина, питома вага якої перевищує 51%, і при зниженні питомої ваги всіх видів

м'яса в структурі його виробництва цей показник зріс тільки по м'ясу птиці від 24,6% у 2000 році до 26,7% у 2010 році. При цьому таке зростання відбулося за рахунок збільшення виробництва майже на 1,5 млн т м'яса бройлерів, або з 77% всього м'яса птиці у 2000 році до 81,2% у 2010 році.

Слід зазначити, що чіткої тенденції до зменшення виробництва яловичини відносно „старих” (ЄС-15) і „нових” (ЄС-12) членів не спостерігається. Воно відбулося в усіх цих країнах за 2000–2010 роки. Але якщо в ЄС-15 виробництво яловичини зменшилося в десяти країнах, а найбільше у фізичних величинах у Німеччині – на 98,5 тис. т, або на 7,6%, у Нідерландах – відповідно на 82, або на 17,4%, в Італії – на 83 тис. т і 7,2%, то серед нових членів ЄС виробництво яловичини знизили одинадцять країн при найбільшому падінні у ваговому вимірі в Угорщині – на 39,3 тис. т, а у відносному в Болгарії – на 71,6%.

Водночас серед „старих” членів ЄС виробництво яловичини збільшили Австрія (+21,3 тис. т), Франція (+22,6 тис. т), Греція (+6,7 тис. т) і найбільше – Велика Британія

(+219,7 тис. т), а серед „нових” членів – тільки Польща (+52,4 тис. т).

Подібна картина простежується також по свинині й баранині при деякому зрушенні акцентів між окремими країнами. Так, якщо Австрія та Польща збільшили виробництво яловичини, то зменшили обсяги виробництва і свинини, й баранини, тоді як Естонія, навпаки, збільшила виробництво цих видів м’яса.

Зроблена нами порівняльна оцінка виробництва м’яса на одну особу та на працездатного селянина за 2000 і 2010 роки по всіх країнах ЄС наведена в таблиці 2. У цілому виробництво м’яса на одну особу в середньому по 27 країнах ЄС більше ніж удвічі перевищує світовий рівень – 89,2 кг (2010 р.) проти 42,4 кг, але цей показник знизився на 0,5%, або на 0,4 кг порівняно з 2000 роком, тоді як у світі він збільшився на 4,2 кг, або на 11%.

2. Виробництво м’яса в країнах ЄС, кг¹

Країна	На одну особу			На працездатного селянина		
	2000 р.	2010 р.	2010 р. до 2000 р., %	2000 р.	2010 р.	2010 р. до 2000 р., %
Австрія	118,7	107,8	90,8	4775	6287	131,6
Бельгія	170,3	162,0	95,1	21969	29416	133,9
Болгарія	61,0	64,6	101,8	2142	3902	182,1
Кіпр	130,2	92,8	71,3	3202	3415	106,6
Чехія	76,8	34,9	97,5	1826	2404	131,6
Данія	372,1	346,9	93,2	18382	25669	139,6
Естонія	38,9	39,8	102,3	702	874	124,5
Фінляндія	64,1	62,9	98,1	2320	3442	148,3
Франція	109,8	103,6	94,3	7389	11348	153,6
Німеччина	76,3	75,9	99,5	6189	9458	152,8
Греція	41,5	40,0	96,4	552	713	129,1
Угорщина	115,1	111,7	102,2	2600	3650	111,4
Ірландія	267,6	227,7	85,1	6133	6833	111,4
Італія	71,6	67,4	94,1	3264	4830	148,0
Латвія	26,0	27,4	105,4	468	547	116,9
Литва	53,5	56,3	105,2	917	1485	162,0
Люксембург	102,4	52,6	58,2	11183	10080	90,1
Мальта	47,2	44,0	93,2	9185	9185	100,0
Нідерланди	181,0	173,4	95,8	10667	13522	126,3
Польща	75,1	75,4	100,4	765	975	127,5
Португалія	71,2	68,2	95,8	1085	1413	130,3
Румунія	44,9	46,2	102,9	572	1143	199,9
Словаччина	51,8	51,2	98,8	1166	1420	121,8
Словенія	80,2	78,4	97,7	8378	22739	271,4
Іспанія	121,9	106,6	87,4	3666	4837	131,9
Швеція	61,3	57,8	94,3	3718	4720	126,9
Велика Британія	59,4	56,4	94,9	6639	7393	111,3
ЄС	89,6	89,2	99,5	2886	6662	230,8
% до світу	234,7	210,4				
Світ	38,2	42,4	111,0	190	224	117,9

Найвище виробництво м’яса на одну особу має Данія – 345,6 кг, або у 3,9 раза більше середнього по ЄС і в 8,2 раза більше се-

редньосвітового. При цьому порівняно з 2000 роком у Данії на одну особу вироблено м’яса на 25,2 кг, або на 6,8%, менше. Най-

¹ www.fao.org.production; www.fao.org.population

нижчим цей показник був у Латвії – 27,4 кг. При цьому дві країни – Естонія та Греція поступаються за його величиною середньо-світовому, а 18 – середньому по ЄС.

Слід зазначити високу інтенсивність виробництва м'яса одним працездатним селянином, що зайнятий в аграрному виробництві. Якщо у світі в 2010 році на одного працездатного селянина було вироблено 224 кг м'яса, то в середньому по ЄС – 6662 кг, або майже у 30 разів більше. При цьому, якщо у

світі цей показник з 2000 року зріс на 34 кг, то по ЄС – на 3776 кг.

У шести країнах ЄС у 2010 році на одного працездатного селянина було вироблено понад 10 т м'яса при найбільшому показнику в Бельгії – 29,4 т. При цьому порівняно з 2000 роком найкращих успіхів досягла Словенія, збільшивши виробництво з 8378 до 22 739 кг, або на 171,4%.

ЄС у цілому є найпотужнішим експортером м'яса у світі (табл. 3)¹.

3. Експорт м'яса країнами ЄС

Регіон	2000 р.		2009 р.			
	тис. т	% до світу	тис. т	± до 2000 р.	% до світу	± % до 2000 р.
Всі види м'яса						
Світ	24359,2	100,0	37643,6	13284,4	100	
ЄС	10640,6	43,7	15510,5	4870,0	41,2	-2,5
Яловичина						
Світ	1380,4	100,0	1591,7	211,3	115,3	
ЄС	846,3	61,3	1125,7	279,4	70,7	+9,4
Свинина						
Світ	6952,0	100,0	12125,4	5173,5	100	
ЄС	5140,1	73,9	8032,1	2892,0	66,2	-7,7
Баранина						
Світ	936,5	100,0	1025,5	89,0	100	
ЄС	202,5	21,6	214,3	11,7	20,9	-0,7
М'ясо птиці						
Світ	8780,7	100,0	14212,1	5431,4	100	
ЄС	2873,3	32,7	4095,1	1221,8	28,8	-3,9
Бройлери						
Світ	6888,4	100,0	10732,6	3844,1	100	
ЄС	1793,9	26,0	2544,1	750,3	23,7	-2,3

Отже, незважаючи на суттєве зростання експорту м'яса країнами ЄС із 10,6 до 15,5 млн т, що зумовлено випереджаючим обсягом пропозиції цієї продукції іншими регіонами планети, питома вага ЄС у світовому експорті м'яса зменшилася з 43,7 до 41,2 %. При цьому ЄС збільшив експорт м'яса по кожному з видів, наведених у таблиці 3, але в межах загальних обсягів питома вага відносно світових показників зросла тільки по яловичині з 61,3 до 70,7 %, а по інших видах м'яса знизилася. Відповідно змінилася й структура експорту м'яса як у світі, так і в ЄС (табл. 4).

Як бачимо, головним експортним продуктом ЄС на світовому ринку м'яса є свинина, питома вага якої збільшилася з 23,2 до 51,8 %.

Синхронно як у світі, так і в ЄС, знизилася питома вага експорту яловичини, баранини й бройлерів, але в цілому по м'ясу птиці, якщо його питома вага у світі зросла з 36 до 37,9 %, то в ЄС знизилася з 27 до 26,4 %.

Відзначаючи лідируючі позиції ЄС з експорту м'яса у світі слід сказати, що реально на світовий ринок надходять набагато менші обсяги м'яса з країн цього об'єднання, що пояснюється значними обсягами внутрішньої торгівлі країн ЄС між собою. Аналіз даного явища з виділенням групи країн „старих” (15) і „нових” 12 членів ЄС наведений у таблиці 5. При цьому для порівняння „нові” члени ЄС, які приєдналися до нього після 2004 року, умовно були включені в ЄС-27 із 2000 року.

¹ www.fao.org.trade

4. Структура експорту м'яса, %

Вид м'яса	Регіон	2000 р.	2009 р.	2009 до 2000, %
Яловичина	Світ	5,7	4,2	- 1,5
	ЄС	7,9	7,3	-0,6
Свинина	Світ	13,4	14,7	+ 1,3
	ЄС	23,2	51,8	+28,6
Баранина	Світ	3,8	2,7	- 1,1
	ЄС	1,9	1,4	-0,5
М'ясо птиці разом	Світ	36,0	37,9	+ 1,9
	ЄС	27,0	26,4	-0,6
Бройлери	Світ	28,3	28,5	+0,2
	ЄС	16,8	16,4	-0,4

Отже, спільними тенденціями змін експорту м'яса країнами ЄС є наступні:

1. Загальне зростання обсягів експорту всіх видів м'яса.

2. Зростання питомої ваги внутрішнього експорту та, відповідно, загальне скорочення питомої ваги експорту м'яса обома групами країн за межі ЄС.

3. Зростання обсягів експорту м'яса „новими” членами ЄС (12).

4. Відкриття кордонів „новим” членам ЄС зумовило збільшення експорту м'яса як до „старих” членів ЄС, так і між собою.

Такі ж тенденції спостерігаються й при оцінці імпорту при різниці у вагових величинах, що пояснюється різницею у часі звітування вивезення м'яса і періодом звітування про перетин товаром кордонів близького й далекого для країн ЄС зарубіжжя.

5. Внутрішній і зовнішній експорт м'яса країнами ЄС¹

Співтовариство	Показник	2000 р.		2009 р.	
		тонн	%	Тонн	%
Яловичина					
ЄС-27	Усього	846290	100,0	1124197	100,0
	у т. ч.: в межах ЄС-27	794640	93,9	1087399	96,7
	за межі ЄС-27	51650	6,1	36798	3,3
ЄС-15	Усього	807609	100,0	909598	100,0
	у т. ч.: в межах ЄС-15	768303	95,1	869597	95,6
	в ЄС-12	4175	0,5	10542	1,2
	за межі ЄС-27	35131	4,4	29459	3,2
ЄС-12	Усього	38581	100,0	214669	100,0
	у т. ч.: в межах ЄС-15	15820	41,0	195198	90,9
	в ЄС-12	6342	16,4	12132	5,7
	за межі ЄС-27	16419	42,6	7339	3,4
Свинина					
ЄС-27	Усього	2475730	100,0	3843357	100,0
	у т. ч.: в межах ЄС-27	1728946	69,8	3075283	80,0
	за межі ЄС-27	746784	31,2	768074	20,0
ЄС-15	Усього	2360321	100,0	3641172	100,0
	у т. ч.: в межах ЄС-15	1573964	66,7	2158102	59,3
	в ЄС-12	102551	4,3	789190	21,7
	за межі ЄС-27	683806	29,0	693880	19,1
ЄС-12	Усього	115409	100,0	202185	100,0
	у т. ч.: в межах ЄС-15	24208	21,0	30908	15,3
	в ЄС-12	28223	24,5	97083	48,0
	за межі ЄС-27	62978	54,6	74194	36,7

¹ www.fao.org.trade.detail_matrix

Бройлери					
ЄС-27	Усього	1788655	100,0	2821519	100,0
	у т. ч.: в межах ЄС-27	1085599	60,7	1838762	65,2
	за межі ЄС-27	703056	39,3	982757	34,8
ЄС-15	Усього	1692203	100,0	2464456	100,0
	у т. ч.: в межах ЄС-15	951848	56,2	1328181	53,9
	в ЄС-12	71130	4,2	196422	8,0
	за межі ЄС-27	669225	39,5	939853	38,1
ЄС-12	Усього	96452	100,0	357063	100,0
	у т. ч.: в межах ЄС-15	49372	51,9	148641	41,6
	в ЄС-12	13249	13,7	165518	46,4
	за межі ЄС-27	33831	35,1	42904	12,0

Що стосується торгівлі України з ЄС-27 у цілому та її окремими державами, то обсяги експорту м'яса незначні: найбільші у 2003 році – 320 т, а найменші були у 2007 році – 4,4 т. При цьому в 2005 році нашим головним імпортером була Польща (1,18 т), у 2006 – Румунія (64,3 т), у 2007 – Швеція (2,4 т), у 2008 – знову Польща (8,8 т) й у 2009 році – Німеччина (1,9 т)¹.

Водночас країна імпортує значні обсяги м'яса з ЄС-27, які становили у 2005 році 115,1 тис. т, або 44,1% до загального імпорту, відповідно у 2006-му – 87,1 і 37,7; у 2007 – 33,1 та 15,9; у 2008 – 271 і 52,9; 2009 – 212 і 49,3; 2010 році – 197,8 тис. т і 56,7%.

Слід зазначити суттєві потенційні можливості України як експортера м'яса. Наприклад, якщо Белгородська область Російської Федерації (а це майже 25 частина України) виробляє його 1,2 млн т, а Україна в межах 2,5 млн т, то потенціал нашої держави при його виробництві нарівні Белгородщини може становити 25-30 млн т при внутрішній потребі України 4 млн т. Тобто можливий її експортний потенціал по м'ясу становитиме близько 20 млн т. Але для цього досвід Белгородської області слід використати повною мірою.

Досліджено тенденції розвитку виробництва м'яса в цілому та окремих його видів, а також торгівлі ним країнами ЄС з початку поточного століття. Проаналізовано зміни експорту-імпорту м'яса між „старими” (ЄС-15) і „новими” членами ЄС.

Исследованы тенденции развития производства мяса в целом и по его отдельным видам, а также торговли им странами ЕС с начала текущего столетия. Проанализированы изменения экспорта-импорта мяса между „старыми” (ЕС-15) и „новыми” членами ЕС.

In the article the tendencies of development of production of meat on the whole and on its separate kinds, and also trade by them by the countries of EU from the beginning of current century are explored. The changes of export-import of meat between the „old” (ES-15-15) and „new” members of ES are analysed.

* * *

¹ Державна служба статистики України.